

УДК 347.1

DOI <https://doi.org/10.32782/1813-338X-2024.3.5>

О. М. Яриш

співробітник СБ України

СУБ'ЄКТИВНЕ МАЙНОВЕ ПРАВО НА ІНФОРМАЦІЮ

У статті представлено дослідження правової категорії «суб'єктивного майнового права на інформацію». Розглянуто загальноприйнятту структуру суб'єктивного права, яка складається з правомочностей на власні дії, на чужі дії та на звернення за захистом у разі порушення цього права. З метою кваліфікації суб'єктивного цивільного права як майнового проаналізовано ознаки, які йому притаманні та здійснено їх детальне дослідження. Особливу увагу приділено критерію «особистого характеру» суб'єктивного права, який існує саме завдяки тісному особистому зв'язку з особою носія цього блага. Досліджено три основних концепції змісту суб'єктивного права на інформацію: пропраїтарна концепція; обмежено пропраїтарна; виключних прав. З цією метою здійснювалося вивчення історичного розвитку вказаних концепцій, а також порівняння вказаних концепцій зі змістом прав на результати інтелектуальної, творчої діяльності та особистих немайнових прав. Доведено фактичне юридичне закріплення можливості знищення інформації на відміну від філософського розуміння інформації як незнищуваної форми. Основним результатом вказаного дослідження стала обґрунтована авторська розробка змісту суб'єктивного права на інформацію, яка здійснена завдяки проведеному порівняльному аналізу правомочностей таких абсолютних прав як право власності, права на результати інтелектуальної, творчої діяльності та особисті немайнові права з врахуванням правової природи інформації як самостійного об'єкта цивільних прав. До вказаного суб'єктивного права на інформацію входять наступні правомочності з володіння, використання та розпорядження інформацією, при цьому підкреслюється, що правомочність використання не включає дії з підготовки інформації як об'єкта цивільних прав до вводу в цивільний оборот.

Ключові слова: інформація, об'єкт цивільних прав, суб'єктивне право на інформацію, правомочності.

Постановка проблеми. Постіндустріальний етап розвитку суспільства фактично закінчився, створивши передумови до нового етапу – «інформаційного». Вказані трансформації призвели до швидкого формування нового типу суспільних відносин – майнових з приводу інформації як самостійного об'єкта цивільних прав. Водночас, правове врегулювання вказаних відносин фактично не відповідає їх правовій природі та відстає від фактичної наявності вказаного типу відносин.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідження концепції «суб'єктивного майнового права на інформацію», особливо актуалізувалося із розвитком сучасного цифрового контенту як форми існування інформації як об'єкта цивільних прав. Зокрема, такі питання вивчалися такими науковцями як А. І. Марущак, О. В. Кохановська, В. О. Кулініч., А. Г. Дідук, Б. М. Гоголь, А.С. Сліпченко, С.О. Сліпченко та інші. Проте, актуальність дослідження правової категорії «суб'єктивне майнове право на інформацію» не втратило своєї доцільності

з огляду на нестримний розвиток інформаційних відносин та залучення інформації до цивільного обороту.

Метою дослідження є визначення змісту та поняття суб'єктивного майнового права на інформацію.

Виклад основного матеріалу. Загально-відомо, що будь-яка система містить у собі елементи, які в свою чергу є підсистемою, яка теж складається з елементів. Так, суб'єктивне право складається з правомочностей, які організаційно входять до нього.

Складовими частинами суб'єктивного права є:

- правомочність на власні дії, тобто визначати свою власну поведінку в межах даного права;
- правомочність на чужі дії, тобто право вимагати від зобов'язаних суб'єктів цивільного правовідношення виконання дій, необхідних для реалізації права уповноваженого суб'єкта або утримання від дій, що порушують це право;
- правомочність на звернення за захистом до держави у разі порушення суб'єктивного

права уповноваженої особи (Дискусійна складова);

Для кваліфікації суб'єктивного цивільного права як майнового є необхідною наявність таких ознак, а саме:

– відчужуваність майнових прав (вказує на те, що дані права не є невід'ємно властивими суб'єкту в силу його природи, їх виникнення, припинення пов'язане з певними юридичними фактами, як правило, правочинами);

– оборотоздатність об'єктів цивільних прав (здатність майнових прав виступати об'єктом цивільного обороту);

– відсутність нерозривного зв'язку із суб'єктами цивільних правовідносин (створює можливість їх переходу на правових підставах від одного суб'єкту до іншого);

– можливість їх грошової оцінки, грошового виразу (зумовлена як залученням прав до цивільного обороту, так і майновим характером інтересу) [12, с. 46-47].

С. О. Сліпченко справедливо вказує на критичне ставлення до такої ознаки майнового права як відчужуваність права, приводячи як приклад, право на отримання аліментів, право на відшкодування шкоди, завданої життю та здоров'ю фізичної особи, які хоч і є майновими, але є невідчужуваними, зазначаючи при цьому після проведеного аналізу, що ті права, нематеріальні об'єкти яких може бути оцінено у грошах, здатні набувати економічного змісту [21, с. 350-351]. Відповідно, основною ознакою майнового права є саме можливість грошової оцінки права. Відкрита та загальнодоступна інформація, маючи здатність до грошової оцінки та при наявності у неї мінової цінності, яка відповідно є еквівалентною формою товару в грошах або інших видах товару, створює умови для характеристики суб'єктивного права на інформацію як такого, що має майновий характер.

Для з'ясування наявності немайнової складової (особистих немайнових прав) у суб'єктивного права на інформацію необхідно з'ясувати характерні видові ознаки, що характерні для особистих немайнових прав. Перші, дві основні ознаки, які впливають з самої назви є немайновість цих прав, тобто відсутність економічного змісту у цих правах та особистий характер. Наразі відсутність майнової складової у цих правовідносинах ставиться під сумнів сучасними дослідженнями вчених. Тому вважаємо, що ця ознака не є критерієм, який прямо вирізняє особисті немайнові права.

Іншою ознакою, яка впливає з назви є виключно особистий характер. Нині існує думка згідно з якою, виключно особистий характер є обов'язковою ознакою. Один з представників даної теорії С. О. Сліпченко стверджує, що вживання слова «особисті» при позначенні оборотоздатних об'єктів особистих немайнових правовідносин має умовний характер, підкреслюючи при цьому належність до цих об'єктів: імені фізичної особи, її зображення, честі, ділової репутації, особистих паперів, відомостей про особисте життя, житлового простору, кореспонденції, інформації, найменування юридичної особи, автономність юридичної особи та інших подібних благ [21, с. 376].

На нашу думку, нівелювання критерію «особистого характеру» може привести до неврахування, при нормативному врегулюванні низки правовідношень, важливих зв'язків з особистістю, яка є володільцем блага. Дані зв'язки завжди враховувалися при правовому регулюванні правовідношень об'єктами яких є результати інтелектуальної діяльності та особисті немайнові блага.

Отже, з цією позицією не можна погодитися. С. О. Сліпченко відносить ім'я фізичної особи до оборотоздатних об'єктів особистих немайнових правовідносин, тому відповідно, ми можемо зробити висновок, про умовний характер слова «особисті» при позначенні цього блага, як стверджує науковець. Досліджуючи від'ємність (невід'ємність) та відчужуваність (невідчужуваність) об'єктів особистих немайнових благ, в тому числі й імені фізичної особи, він приходить до висновку, що функція цього блага проявляється як здатність персоніфікувати конкретну людину [21, с. 238].

З цього впливає, що у разі якщо таке благо як ім'я фізичної особи втрачає зв'язок з особою, яку вона персоніфікує, то це благо відповідно перестає виконувати свою функцію, а відповідно перетворюється на певну інформацію, яка не пов'язана з особою. Іншими словами таке благо як ім'я фізичної особи не може існувати у відриві від свого носія, тобто об'єктувавшись на матеріальному носії, з якого інша людина буде сприймати його своїми органами чуття, це благо буде завжди створювати в свідомості людини в уяві якої воно відображається зв'язок саме з конкретною особою.

Інший аргумент приводить сам С. О. Сліпченко розглядаючи концепцію про можливість існування особистих немайнових правовідносин як абсолютних та квазіабсолютних право-

відносин. Моделюючи особисті немайнові правовідносини як квазіабсолютні, він, як приклад, приводить ситуацію, в якій особи мають однакове ім'я та доводить хибність тези, що особисті немайнові правовідносини можуть бути не тільки абсолютними, а й квазіабсолютними аргументуючи, що кожна особа з однаковим ім'ям може використовувати його у всіх сферах діяльності. Також він наголошує на схожості об'єктів особистих немайнових благ лише за мовною формою вираження, та їх нетотожність, при цьому зазначаючи, що кожній з уповноважених осіб належить самостійне суб'єктивне право на свій тільки їй належний об'єкт [21, с. 418].

Така ситуація існує саме завдяки тісному особистому зв'язку з особою носія цього блага, так як ім'я фізичної особи буде характеризувати саме конкретну особу, носія блага. З інформацією, яка є об'єктом особистих немайнових прав та ж ситуація. Неможливо погодитися й з нівелюванням ролі особистого зв'язку інформації яка є об'єктом особистих немайнових прав з особою, носієм блага. Наприклад, таке благо як інформація про стан свого здоров'я не може існувати однаковою за змістом у двох осіб одночасно. Адже, навіть, при постановці однакового діагнозу, інформація, яка є його змістом буде відрізнятися в залежності від суб'єктивної оцінки лікаря. А відповідно, дана інформація є унікальною. Виходячи з цього особистий характер є однією з основних ознак, яка вирізняє інформацію, яка є об'єктом особистих немайнових прав та інформацією, яка є окремим нематеріальним благом.

Існує три основних концепції змісту суб'єктивного права на інформацію:

- пропраїтарна концепція;
- обмежено пропраїтарна;
- виключних прав.

Пропраїтарна концепція змісту суб'єктивного права є спробами вчених поширити право власності на інформацію. Закон України «Про інформацію» [17] у першій редакції розглядав інформацію, як об'єкт права власності. Цим законом було дано визначення праву власності на інформацію як врегульованих законом суспільних відносин щодо володіння, користування і розпорядження інформацією. Також було сформульовано зміст суб'єктивного права власності на інформацію, який складався з таких правомочностей як: володіння, користування і розпорядження інформацією. Тобто, було поширено правовий режим речі на такий нематеріальний об'єкт як інформація.

Розвиток суспільства вимагав від законодавця включати до цивільного обороту все нові та нові нематеріальні об'єкти. Перед вченими постала проблема створення категорійного апарату та механізму включенню до цивільного обороту цих об'єктів. Базуючись на принципах «юридичної економії» та «леза Оккама», які розуміють під собою необхідність застосувати щось існуюче, а не створювати щось нове, вчені почали поширювати речове право власності на нематеріальні об'єкти. Відтак відбулося формування пропраїтарної концепції змісту суб'єктивного права на нематеріальні об'єкти. Таким чином, поширення пропрієтарного режиму на нематеріальні об'єкти є нічим не іншим як правовою фікцією.

Під обмежено пропраїтарною концепцією розуміється поширення на інформацію права власності частково, у складі правомочності користування та розпорядження.

Слід зазначити, що навіть після зміни підходу законодавця до концепції змісту суб'єктивних прав на інформацію деякі вчені продовжують поширювати на інформацію право власності. Для дослідження цієї концепції необхідно спроектувати правомочності суб'єктивного речового права на інформацію як об'єкт цивільних прав. Загальноприйнятим є включення до права власності трьох правомочностей, а саме: правомочності володіння, правомочності користування, правомочності розпорядження.

Ці правомочності включають майже всі можливості, що може реалізувати власник, водночас правомочності володіння, користування та розпорядження не слід вважати замкнутим колом, бо власник має право здійснювати зі своїм майном будь-які дії, які можна не розуміти буквально як зазначені правомочності [7, с. 96]. Тому відповідно розглянемо ті можливості дій з інформацією, через які можна виразити майже всі правомочності.

Основні суперечки поширення права власності на інформацію точаться стосовно такої правомочності як володіння інформацією. Вищий спеціалізований суд України з розгляду цивільних та кримінальних справ визначає право володіння власністю як юридично забезпечену можливість фактичного панування власника над майном, не пов'язану з використанням його властивостей [18]. Іншими словами, це можливість фізичного доступу до майна з метою отримання корисних властивостей з нього. Як зазначає О. В. Кохановська, коли йдеться про інформацію доречно розуміти під володінням

не класичне визначення з тріади права власності, а скоріше, поняття «знати» інформацію, зберігати її, російською «обладать» нею, а не «утримувати у своєму господарському віданні» [10, с. 219]. Дійсно, для того, щоб використати корисні властивості інформації необхідно мати безпосередній доступ до матеріального носія інформації, тому право на збереження інформації кореспондується з правом володіння інформацією.

Виходячи з цього володінням інформацією слід вважати можливість зберігати матеріальний носій інформації та можливість своїми діями накопичити інформацію на матеріальному носіїв інформації. Дане визначення відповідає сутності володіння інформацією. Адже сутність володіння як вольового явища - це, перш за все, можливість користування і розпорядження через виявлення волі власника майна [10, с. 239]. А відповідно можливість збереження та можливість своїми діями накопичити інформацію на матеріальному носіїв інформації забезпечують можливість користування і розпорядження через виявлення волі власника інформації. Виходячи з практичних позицій вважається за доцільне вживати законодавчо передбачений термін «володіння інформацією».

Необхідно зауважити, що проєктуючи зміст права власності на інформацію як об'єкт цивільних прав потрібно брати до уваги властивості інформації, насамперед, нематеріальність.

Іншою правомочністю права власності, яку необхідно спроектувати на інформацію як об'єкт цивільних прав є правомочність користування. Вважається за необхідне, з'ясувати зміст та обсяг правомочності користування в праві власності. Як загальновідомо, користування є можливістю отримувати корисні властивості з речі. Виходячи з розуміння правомочності як можливості учасника правовідносин здійснювати певні дії або вимагати їх від іншого учасника цих правовідносин [25], ми можемо прийти до висновку, що змістом правомочності є саме дії. Адже, суб'єктивне право є ні чим іншим як мірою та видом можливої поведінки уповноваженого суб'єкта, що забезпечується юридичними обов'язками інших учасників цивільних відносин і слугує для задоволення його інтересів. А нормами права можливо впливати тільки на поведінку (дії) особи, встановлюючи «еталон» поведінки. Тому твердження про те, що будь-які розумові операції з наявною інформацією є її користуванням вважаємо як такі, які

лежать поза межами правового регулювання, не є діями осіб, а відповідно й не можуть бути правомочністю. З прагматичної точки зору правомочність користування інформацією є виконання певних дій з інформацією спрямованих на задоволення потреб особи. А відповідно правомочністю користування інформацією слід вважати будь-які дії спрямовані на безпосереднє сприйняття конкретної інформації особою, або вводу інформації до технічного пристрою, які не виходять за межі інших правомочностей.

Ще одна складова суб'єктивного права власності є правомочність розпорядження. Дана правомочність у праві власності розглядається як можливість власника визначати долю речі. Тобто, можливість особи встановлювати різні правовідносини з іншими особами стосовно речей, на які поширюється її право власності [3, с. 426]. Виходячи з розуміння правомочності як юридичної можливості дій уповноваженої особи, та співвідносячи її з нормами об'єктивного права, які встановлюють еталон поведінки ми можемо стверджувати, що права представлені в Конституції України, а саме: право вільно збирати, зберігати, використовувати і поширювати інформацію не охоплюють в цілому цю правомочність, та частково, вона знаходиться поза межами цих прав.

З вище приведеного списку прав зрозуміло, що тільки одне право частково охоплює правомочність розпорядження інформацією, – право поширювати інформацію, а відповідно частина можливих дій, лежить поза межами цього права. Правомочність розпорядження інформацією встановлює можливість, яка забезпечується нормами об'єктивного права, – правом на поширення інформації та є підґрунтям для цивільного обороту інформації як об'єкта цивільних прав. Слід зазначити, що Закон «Про інформацію» у першій редакції містив таке визначення поняття «поширення інформації» як розповсюдження, обнародування, реалізація у встановленому законом порядку документованої або публічно оголошеної інформації. Поняття «реалізація» вживається в ЦК України в двох розуміннях, – реалізація як втілення чогось в життя, в реальність і реалізація майна.

Виходячи з того, що термін «реалізація» має економічне походження. Вважається за необхідне, застосувати економічний аналіз права.

Зрозуміло, що поняття реалізації в економіці вживається саме в тому ж розумінні як і в цивільному праві. Тому очевидно, що поширенням інформації також вважався продаж або

будь-які дії, спрямовані на обмін інформації як об'єкта цивільних прав на гроші, які є еквівалентною формою вартості інших товарів. Виходячи з цього, можливо припустити можливість дій спрямованих на обмін інформації як об'єкта цивільних прав на інші об'єкти цивільних прав, які можуть виступати товаром, що безпосередньо й є формою товарного обороту. Як відомо, цивільний оборот охоплює поняття товарного обороту.

Повертаючись до правомочності користування в праві власності, то науковці до нього також включають можливість знищення речі. Слід зазначити, що в цивілістичній доктрині, виходячи з філософських характеристик інформації, склалася догма про незнищуваність інформації.

Здатність до багаторазового користування, неможливість її знищення, а при передачі – можливість збереження в особі, яка її передала – такі ознаки підкреслює О. В. Кохановська [9]. Значна кількість інших науковців дотримуються тієї ж думки. Тобто, існує дві основних думки, якими обґрунтовується незнищуваність інформації. Першою є філософська характеристика інформації, як не знищеної матерії, друга – залишення в пам'яті людини при відчуженні. Щодо філософського розуміння незнищуваності інформації слід зазначити, що не можна підміняти юридично важливі ознаки філософськими, адже для законодавця є важливим тільки ті ознаки, які мають вплив на врегулювання відносин стосовно цього об'єкта цивільних прав, які відповідно й будуть закріплені в нормах об'єктивного права. Щодо залишення в пам'яті людини, тут виникає питання, що трапляється з інформацією після смерті людини, адже мозок як носій інформації теж має певний термін свого функціонування.

Вважається за доцільне це питання розглянути з прагматичного аспекту. Як відомо інформація має цінність, ця цінність залежить від змісту, «свіжості» інформації та інших чинників. Суб'єкти в процесі своєї життєдіяльності використовують значну кількість інформації, цінність якої згодом втрачається, а значна кількість отриманої інформації, може навіть не сприйматися суб'єктом, внаслідок зміни обстановки чи будь-яких інших чинників.

Деякі види інформації є необхідність зберігати тільки певний термін, а потім вона повинна бути знищена з точки зору національної безпеки чи з будь-яких інших причин як то «старіння» інформації. На практиці існує безліч ситуацій,

в яких потрібно позбавитись від інформації. Тому, незважаючи на думки вчених щодо незнищуваності інформації, вважаємо за доцільне звернутися до норм об'єктивного права.

В Законі України «Про доступ до публічної інформації» [16] від 13.01.2011 в статті 10 зазначається про таке право кожної особи як вимагати виправлення неточної, неповної, застарілої інформації про себе, (курсив мій) *знищення інформації* про себе, збирання, використання чи зберігання якої здійснюється з порушенням вимог закону, а статтею 23 встановлюється відповідальність за порушення законодавства про доступ до публічної інформації за навмисне приховування або (курсив мій) *знищення інформації* чи документів.

Закон України «Про захист інформації в інформаційно-комунікаційних системах» містить безпосередньо дефініцію поняття «знищення інформації в системі» – дії, внаслідок яких інформація в системі зникає.

Низкою підзаконних нормативно-правових актів також передбачається можливість знищення даних, при цьому термін дані використовується як синонім поняття «інформація». Тобто, законодавець та інші суб'єкти правотворчості зазначають про можливість знищення інформації.

Оскільки в правомочність розпорядження інформацією входить не тільки можливість особи встановлювати різні правовідносини з іншими особами стосовно інформації, на які поширюється його право на інформацію, а й можливість знищення інформації, то зрозуміло, що правомочність розпорядження інформацією є ширше ніж межі права на поширення інформації.

Також слід відмітити наявність правомочності характерної для будь-якого суб'єктивного права, – право на чужі дії, тобто право вимагати від зобов'язаних суб'єктів цивільного правовідношення виконання дій, необхідних для реалізації права уповноваженого суб'єкта або утримання від дій, що порушують це право. В доктрині також наявне розуміння вказаної правомочності як правовимоги, тобто права вимагати відповідної поведінки від інших суб'єктів, як мають юридичні обов'язки (право на чужі дії) [1, с. 205].

А відповідно існує необхідність встановити зміст юридичного обов'язку на інформацію. С. Д. Гусарева та інші визначають юридичний обов'язок як покладену нормами права на зобов'язану особу й забезпечену можливістью

застосування засобів державного примусу міру необхідної поведінки, яку вона повинна здійснювати в інтересах уповноваженої особи [1, с. 125-126]. Т. П. Попович формулює таке визначення юридичного обов'язку: «Як правовий припис, що формулюється державою як необхідна для забезпечення правопорядку модель поведінки особи, встановлюється з метою підтримання належного функціонування суспільства як колективного цілого й забезпечення інтересів усіх його членів і виконується на основі сприйняття відповідної поведінки як справедливої та соціально доцільної» [14, с. 46]. П. М. Рабінович зазначає що юридичним обов'язком є закріплена в юридичних нормах і забезпечувана державою необхідність певної поведінки суб'єкта, спрямованої на здійснення його відповідного буттєвого обов'язку [19, с. 47].

Моделюючи правовідносини стосовно інформації, як самостійного об'єкта цивільних прав слід взяти до уваги, що саме абсолютні відносини створюють підґрунтя для цивільного обороту, статику правовідносин.

Передумовою подальшого обороту (відчуження, присвоєння, переходу) об'єктів є юридична монополія, яка, зазвичай, оформляється за допомогою абсолютних прав, таким чином результатом цивільного обороту є забезпечення саме зміни стану присвоєності об'єктів цивільного права [20, с. 42].

Тобто, зважаючи на те що об'єктом економічного обороту є блага, які мають форму товару, а економічний оборот, в свою чергу, є основою для цивільного обороту, то зрозуміло, що наявність абсолютного права на благо є передумовою цивільного обороту. Як зазначає С. О. Сліпченко встановлення об'єктивним правом заборони для суб'єктів правовідносин є способом регуляції суспільних відносин та створює для зобов'язаних осіб міру пасивної поведінки [21, с. 432].

ЦК України не містить конкретних норм, врегульовуючих правовідносини стосовно інформації як самостійного об'єкта цивільних прав, але до цих правовідносин можуть бути застосовані загальні положення цивільного законодавства. Статтею 13 ЦК України визначаються межі здійснення цивільних прав, так частиною 2 цієї статті підкреслюється наявність обов'язку осіб при здійсненні своїх прав, утримуватися від дій, які могли б порушити права інших осіб, завдати шкоди доквіллю або культурній спадщині. Тобто, ця стаття формулює правовий наступне

положення: «Право особи закінчується там, де починається право іншої особи», іншими словами там де починається право особи там починається обов'язок іншої особи. Отже, можливо зробити висновок про наявність в абсолютних правовідносинах стосовно інформації як об'єкта цивільних прав юридично встановленої необхідності утримуватися від дій, що можуть порушити право на інформацію.

Існують думки про поширення виключних прав на інформацію як об'єкт цивільних прав. Вважається за необхідне підкреслити, що концепція виключних прав виникла на зміну пропратарній концепції. В свою чергу, пропратарна концепція розглядає право інтелектуальної власності з приватноправової точки зору, тобто вважається, що право на результат творчої діяльності може бути зіставлений із правом власності особи на будь-який матеріальний об'єкт, правомочностями володіння, користування та розпоряджання [6, с. 65]. С. В. Бондаренко зауважує, що виключне право являється тільки юридичною конструкцією, яка полягає в тому, що власне закон визначає особу, в якій це право виникає [2, с. 78].

З цим твердженням можливо погодитись лише частково, в частині того, що прирівнявши виключні права до права власності, яке є абсолютним правом, можливо прийти до висновку абсолютності й виключних прав, і до висновку, що абсолютне право є передумовою, для відносних прав та цивільного обороту. Тому моделюючи правовідношення, яке забезпечує цивільний оборот інформації, необхідно виходити з моделі абсолютного правовідношення. Для формування будь-якого предмета як блага необхідна монополія на це благо. Як зазначає А. С. Сліпченко юридична монополія, зазвичай, оформляється за допомогою абсолютних прав [20, с. 42].

Існують різні думки, щодо місця правовідносин інтелектуальної власності. Єдиної думки, щодо місця правовідносин інтелектуальної власності немає, тому необхідно з'ясувати, що розуміють під цими поняттями приведені вище прибічники різних концепцій. Так, О. О. Ковальчук до змісту виключних прав включає дві правомочності – використання та розпорядження, при цьому стверджується, що право використання полягає у можливості правоволодільця самостійно використовувати результат інтелектуальної діяльності, а право розпорядження, передбачає можливість правоволодільця надавати дозвіл третій особі використовувати тим чи

іншим способом відповідний об'єкт права інтелектуальної власності [8, с. 41].

Вважається за необхідне заперечити таку думку в зв'язку з тим, що в такому випадку виникає ситуація за якої, об'єкти правомочності одного права є різними, а отже право має два різних об'єкти. Також, можливо розглянути точку зору О. О. Ковальчук через призму економічного та цивільного обороту. Відомо, що матеріальні та нематеріальні блага є об'єктом економічного обороту, в той час як об'єктом цивільного обороту є абсолютні права на ці об'єкти. Звідси можливо прийти до висновку про правильність розподілу об'єктів економічного та цивільного обороту, але в такому випадку об'єкт правомочності використання є об'єктом економічного обороту, а об'єкт цивільного обороту є об'єктом правомочності розпорядження.

Є. О. Харитонов зазначає, що майнові права інтелектуальної власності належать до абсолютних речових прав, та мають виключний характер [24, с. 382]. В свою чергу, С. О. Сліпченко визначаючи виключні правовідносини як родові поняття до правовідносин інтелектуальної власності і особистих немайнових правовідносин з оборотоздатними об'єктами, прийшов до висновку, про поширення на них ознак притаманних виключним правовідносинам [21, с. 469]. З чого можливо прийти до висновку про виключний характер цих правовідносин. Виходячи з того, що приведені дослідники визначають виключний характер майнових прав інтелектуальної власності, необхідно дослідити поняття «виключного права» та можливість його поширення на інформацію як об'єкт цивільних прав.

У юридичній літературі виключне право сформульовано як виключну можливість здійснювати, щодо об'єкта встановлені законом правомочності на свій розсуд, зазначаючи, що «виключність» розуміє під собою, неможливість кожної особи здійснити використання об'єкта, не маючи відповідного дозволу володільця виключних прав [3, с. 539].

О. І. Гоцанюк розуміє під «виключністю» - право правоволодільця дозволяти або забороняти іншим особам використовувати результат інтелектуальної власності [4, с. 24]. З таким формулюванням не можна погодитись, так як право власності теж закріплюється виключно за особою у визначеному законом порядку та на підставах, що ним встановлені.

Закон України «Про авторське право і суміжні права» [15] не дає чіткого визначення виключ-

них прав тільки вказуючи, що воно містить правомочності дозволяти або забороняти використання твору іншими особами. Аналіз іншого законодавства врегульовуючого відносини інтелектуальної власності вказує на таке ж розуміння законодавцем виключного права. Виходячи з цього, зрозуміло, чому значна кількість науковців виступає проти поширення права виключного права на інформацію, яка складає комерційну таємницю, адже виключне право це право лише однієї особи (сторони). Законодавство окремих країн (переважно пострадянських), врегульовуючи даний тип відносин, не розповсюджує концепцію виключних прав на інформацію, на яку поширюється режим комерційної таємниці, відносячи права на неї до невиключних, адже право на цю інформацію може виникати одночасно в різних осіб.

ЦК України розділяє майнові права інтелектуальної власності на виключні та невиключні. До виключних законодавець відносить:

- виключне право дозволяти використання об'єкта права інтелектуальної власності;
- виключне право перешкоджати неправомірному використанню об'єкта права інтелектуальної власності, в тому числі забороняти таке використання;

До невиключних ж відносить:

- право на використання об'єкта права інтелектуальної власності;
- інші майнові права інтелектуальної власності, встановлені законом;

Виходячи з цих прав, слід погодитися з думкою С. О. Сліпченко про те, що об'єктивне право встановлює межі здійснення суб'єктивних прав на об'єкти інтелектуальної власності не через володіння нематеріальними благами, а через використання [21, с. 468]. З метою більш детального дослідження слід порівняти зміст цих прав зі змодельованим змістом права на інформацію.

Так, дослідниками сформульовано таке визначення правомочності використання у виключному праві як такого, що містить подвійну природу, а саме з однієї сторони це застосування об'єкта інтелектуальної власності з метою отримання корисних властивостей або для досягнення будь-яких цілей, з іншої передбачає реалізацію юридично забезпечених можливостей, зокрема шляхом розпорядження. Водночас, термін «використання» розглядається як узагальнюючий який містить у собі всі доступні способи реалізації юридично забезпеченої можливості щодо здійснення прав

на результати, творчої діяльності та прирівняні об'єкти з метою отримання вигоди [11, с. 21].

Виходячи з того, що правомочність користування суб'єктивного права на інформацію – є саме безпосереднє сприйняття конкретної інформації особою, або вводу інформації до технічного пристрою, ми можемо стверджувати про різний зміст цих прав. Але слід зазначити, що введена правомочність користування інформацією як об'єктом цивільних прав не враховує можливих дій по підготовці до введення та введення в цивільний оборот інформації.

Правомочність розпорядження результатами інтелектуальної діяльності теж різниться з встановленою правомочністю розпорядження суб'єктивного права на інформацію.

Так, укладачі науково-методичних рекомендацій з роз'яснення правової характеристики порушень прав на об'єкти інтелектуальної власності стверджують, що об'єктом розпорядження завжди є майнове право, в свою чергу, правомочністю розпорядження є міра можливої участі конкретного виключного права у господарському обороті [11, с. 21].

Виходячи з розуміння розпорядження інформацією як можливості визначати долю інформації, а саме вступати у різноманітні відносини з приводу інформації, або знищувати інформацію та порівнюючи її з вище приведеною правомочністю розпорядження результатами інтелектуальної діяльності, ми можемо стверджувати про різний об'єкт у правомочності розпорядження суб'єктивного права на інформацію та виключного права на результати інтелектуальної діяльності. Правомочність розпорядження суб'єктивного права на інформацію спрямована на інформацію як об'єкт цивільних, а правомочність розпорядження виключного права на результати інтелектуальної діяльності спрямована саме на дії з виключним правом.

Також ці правомочності характеризують різні стани правовідношення складовими яких вони опосередковано є. Якщо в випадку правомочності виключного права це вже цивільний оборот, тобто динаміка правовідношення, то стосовно правомочності розпорядження суб'єктивного права на інформацію, це тільки передумова для динаміки правовідношення.

Існування правомочності володіння у виключному праві заперечується виходячи з того, що в праві власності правомочність володіння означає можливість перебувати у фізичному зв'язку з річчю, тобто з матеріальним об'єктом. Така правомочність звичайно не може бути застосо-

вана до нематеріальних об'єктів. Але розвиток права призвів до нового розуміння правомочності володіння у тому числі у зв'язку з виникненням права власності на такий нематеріальний об'єкт цивільних прав як майнові права.

До речі, законодавець в ЦК України прямо поширює право власності на майнові права, використовуючи для цього концепцію «безтілесних речей», зазначаючи, що майнові права є не споживною річчю. Тобто, почала формуватися тенденція до розгляду правомочності володіння як правового зв'язку суб'єкта правовідношення з річчю чи нематеріальними об'єктами, що забезпечує реалізацію інших правомочностей. Аналогічне можливо сказати й про такий об'єкт цивільних прав як цифрові речі.

Функцією цієї правомочності є можливість фактичного тримання інформаційного блага, що є майном. В свою чергу, однією з ознак майна є саме належність певній особі. Слід відмітити, що прибічники поширення пропраїтарної концепції на результати інтелектуальної діяльності включають до змісту права інтелектуальної власності правомочність володіння.

Наприклад, укладачі підручника з академічного курсу права інтелектуальної власності зауважують, що є низка прихильників теорії, які застосовують правомочність володіння, користування та розпорядження до об'єктів виключних прав (інтелектуальної власності) при цьому володінням є перебування матеріалів у володінні суб'єкта інтелектуальної власності (не тільки творця) [13, с. 66]. В свою чергу, перебування у володінні означає можливість доступу до цього об'єкта.

Прибічники концепції виключних прав теж намагаються вказати на існування такого зв'язку.

До речі, О. А. Гриценко аналізуючи економічну теорію прав власності стверджує, що виключення всіх інших з вільного доступу до ресурсу (благ) означає процедуру специфікації права власності, яка полягає у тому, аби створити умови для придбання прав власності тими, хто цінує їх вище, хто здатний отримати з них більшу користь [5, с. 97].

Тобто, володіння в праві власності та володіння у виключному праві розглядаються як право доступу до об'єкта. Необхідно зазначити, що конструкція застосування тільки двох правомочностей у праві власності теж відома, зокрема її представниками є італійські юристи С. Пульятті і Ф. Бартоломеї, які зазначають про існування тільки двох правомочностей у праві

власності, - користування та розпорядження. При чому С. Пульятті вважає крайньою межею правомочність користування, тобто зводить право власності тільки до права користування [22, с. 7].

З цього випливає досить суперечлива позиція щодо наявності чи відсутності правомочності володіння відносно нематеріальних об'єктів. Ми вважаємо, за необхідне включення такої правомочності до суб'єктивного права на інформацію.

Обов'язки виключного права та права на інформацію теж різняться, так як зміст їх правомочностей не співпадає за змістом. Аналізуючи вище приведене, ми можемо стверджувати про непоширення концепції виключних прав на інформацію як об'єкт цивільних прав.

Встановивши зміст суб'єктивного права на інформацію, необхідно встановити його місце в системі цивільного права. Досліджуючи таке особисте немайнове право як «право на інформацію» Р. О. Стефанчук, після розгляду переліку видів інформації, класифікованих у Законі України «Про інформацію» зазначає, що жодний з вказаних видів не може у повному обсязі бути придатним для створення відповідного особистого немайнового права. Виходячи з цього він формулює необхідність виділення нового виду інформації, - «особисту інформацію». Також він вказує на те, що замість «права на інформацію» необхідно виділити «право на особисту інформацію» як можливість фізичної особи вимагати надання їй у доступній формі повної, достовірної та своєчасної інформації про саму фізичну особу, її особисті немайнові блага та їх стан, її особисті немайнові права і порядок їх здійснення та захисту, іншу інформацію про предмети, факти, події, явища та процеси, в тому обсязі в якому вона створює загрозу для особистої безпеки фізичної особи, а також можливість використовувати вказану інформацію задля задоволення власних інтересів та потреб [23, с. 473]. З аналізу даного визначення досить ясно видно, що особиста інформація в представленому розумінні відповідає критерію невідчужуваності так як має безпосередній зв'язок з особою. Тому не можливо не підтримати точку зору Р. О. Стефанчука про таку заміну. Але виникає інше питання про місце права на інформацію в системі цивільних прав, яке відповідно вимагає подальших досліджень цієї проблеми.

Висновок. В результаті проведених досліджень висунуто гіпотезу про виключно майнове

суб'єктивне право на інформацію як сукупність правомочностей: володіння, використання та розпорядження інформацією. Підкреслюється, що правомочність використання не включає дії з підготовки інформації як об'єкта цивільних прав до вводу в цивільний оборот.

Список використаної літератури:

1. Білозьоров Є., Власенко В., Горова О. та ін. Теорія держави та права : навч. посіб. / за заг. ред. С. Гусарева, О. Тихомирова. К. : НАВС, Освіта України, 2017. 320 с.
2. Бондаренко С. Авторське право та суміжні права. К. : Ін-т інтел. власн. і права, 2008. 288 с.
3. Борисова В., Баранова Л., Бегова Т. Цивільне право : підручник / ред.: В. Борисова, І. Спасибо-Фатеева, В. Яроцький. Харків : Право, 2011. Т. 1. 656 с. URL: https://library.nlu.edu.ua/poln_text/senmk/cpu_1.pdf (дата звернення: 19.08.2024).
4. Гоцанюк О. І. Обороздатність майнових прав на об'єкти промислової власності в Україні : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.03; Нац. юрид. ун-т ім. Ярослава Мудрого. Харків. 2017. 208 с.
5. Гриценко О. Економічна теорія прав власності. *Вісник Національного університету «Юридична академія України імені Ярослава Мудрого»*. Серія: Економічна теорія та право (зб. наук. пр.). Х. : Право, 2011. № 4 (7). С. 93-103.
6. Дмитришин В.С. Щодо впливу різних теорій права інтелектуальної власності на процес розпорядження такими правами. *Науковий вісник публічного та приватного права*. 2019. № 5 (1). URL: http://www.nvppp.in.ua/vip/2019/5/tom_1/13.pdf (дата звернення: 20.06.2024). DOI : 10.32844/2618-1258.2019.5-1.11.
7. Кізлов С. Обмеження права власності в суспільних інтересах. *Юридичний вісник*. 2018. № 4. С. 95-99.
8. Ковальчук О.О. Право інтелектуальної власності на географічне зазначення в Україні та країнах Європейського Союзу: цивільно-правовий аспект: дис. канд. юрид. наук: 12.00.03; Київ. нац. ун-т ім. Тараса Шевченка. Київ, 2014. 197 с.
9. Кохановська О. Інформація як нематеріальне благо та захист інформаційних прав. *Верховний Суд України*. URL: [https://www.viaduk.net/clients/vsu/vsu.nsf/\(documents\)/6700A809B011484FC2257B7B004D77FF?&focusjump=Інформація%20як%20нематеріальне%20благо%20та%20захист%20інформаційних%20пр](https://www.viaduk.net/clients/vsu/vsu.nsf/(documents)/6700A809B011484FC2257B7B004D77FF?&focusjump=Інформація%20як%20нематеріальне%20благо%20та%20захист%20інформаційних%20пр) (дата звернення: 08.09.2024).
10. Кохановська О. Теоретичні проблеми інформаційних відносин у цивільному праві : монографія. Київ : Вид.-полігр. центр «Київ. ун-т», 2006. 463 с.

11. Методичні рекомендації щодо реагування дільничними офіцерами поліції на адміністративні правопорушення, передбачені статтею 51-2 КУпАП: наук.-метод. рекомендації. / С. Шатрава, О. Зайцев, О. Піхурець та ін. Харків: Харк. нац. ун-т внутр. справ. 2020. 44 с.
12. Міхно О. До питання про визначення майнових прав як об'єктів цивільних правовідносин. *Бизнес адміністрування в умовах турбулентної економіки* : матеріали міжнарод. науч.-практ. інтернет-конференції (Харьков, 01-28 лютого 2015 р.). Харьков : ХНУГХ ім. А.М. Бекетова, 2015. С. 44-47.
13. Орлюк О., Андрощук Г., Бутнік-Сіверський О. Право інтелектуальної власності: підруч. / ред. О. Орлюк, О. Святоцький. К. : Видавничий Дім «Ін Юре», 2007. 696 с.
14. Попович Т. Юридичний обов'язок як правова цінність. *Часопис Київського університету права*. 2020. № 2. С. 43-47.
15. Про авторське право і суміжні права : закон України від 01 грудня 2022 р. № 2811-IX, веб-сайт Верховної Ради України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2811-20#n855> (дата звернення: 08.09.2024).
16. Про доступ до публічної інформації : закон України від 13 січня 2011 р. № 2939-VI, веб-сайт Верховної Ради України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2939-17#Text> (дата звернення: 08.09.2024).
17. Про інформацію : закон України від 02 жовтня 1992 р. № 2657-XII, веб-сайт Верховної Ради України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2657-12#Text> (дата звернення: 08.09.2024).
18. Про практику застосування судами законодавства під час розгляду цивільних справ про захист права власності та інших речових прав : лист Вищого спеціалізованого суду України № 24-150/0/4-13 від 28.01.2013. URL: http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/VRR00095.html (дата звернення: 08.09.2024).
19. Рабінович П. Основи теорії та філософії права: навч. посібник. Львів : ЛОБФ «Медицина і право», 2021. 256 с.
20. Сліпченко А. С. Способи та форми цивільного обороту речей : дис. ... канд. юр. наук : спец. 12.00.03 – Х. : ХНУ ім. В. Н. Каразіна, 2019. 252 с.
21. Сліпченко С. Особисті немайнові правовідносини щодо оборотоздатних об'єктів : монографія. Харків : Діса плюс, 2013. 552 с. URL: <https://dspace.univd.edu.ua/server/api/core/bitstreams/c3e2fe02-debe-4d13-b3cf-17aeacc6d78f/content> (дата звернення: 03.09.2024).
22. Соловійов О. Суб'єктивне право власності (деякі аспекти проблеми). *Право України*. 2010. № 12. С. 48-54.
23. Стефанчук Р. Особисті немайнові права фізичних осіб (поняття, зміст, система, особливості здійснення та захисту): монографія / відп. ред. Я. М. Шевченко. К: КНТ, 2007. 626 с.
24. Харитонов Є., Старцев О. Цивільне право України : підручник. - вид. 2, перероб. і доп. К. : Істина, 2007. 816 с.
25. Юридична енциклопедія: в 6 т. / Ю. Шемшученко. К. : «Укр. енцикл.», 1998. URL: <http://cyclon.com.ua/content/view/330/1/> (дата звернення: 17.06.2024).

Yarysh O. M. Subjective Property Right to Information

The article presents a study of the legal category of the “subjective property right to information”. Specifically, it examines the generally accepted structure of subjective rights, which includes the authority to act, the authority to compel others to act, and the authority to seek protection from the state in case of a violation of this right. To qualify subjective civil rights as property rights, the article analyzes their inherent characteristics and provides a detailed analysis. Special attention is given to the criterion of the “personal nature” of subjective rights, which exists due to the close personal connection with the bearer of this benefit.

The study explores three main concepts of the content of the subjective right to information: the Proprietary Concept, the Limited Proprietary Concept, and the Exclusive Rights Concept. For this purpose, the historical development of these concepts was examined, as well as a comparison of these concepts with the content of rights to the results of intellectual and creative activity and personal non-property rights. The study proves the factual legal recognition of the possibility of information destruction, contrary to the philosophical understanding of information as an indestructible form. The main result of the research is the well-founded author's development of the content of the subjective right to information. This development is achieved through a comparative analysis of the powers of such absolute rights as property rights, rights to the results of intellectual and creative activity, and personal non-property rights, considering the legal nature of information as an independent object of civil rights. The subjective right to information includes the following powers: possession, use, and disposal of information. It is emphasized that the power of use does not include actions related to preparing information as an object of civil rights for introduction into civil circulation.

Key words: information, object of civil rights, subjective right to information, powers.